

BYGGESKIK I HVIDOVRE

Bygningsmassen i Hvidovre Kommune er ganske ung, idet langt størstedelen af kommunens bygninger er fra det 20. århundrede. Men der er dog stadig enkelte bygninger tilbage fra 1800-tallet.

Omkring 1900 bestod Hvidovre Kommune, der dengang var en ren landbokommune, kun af ca. 90 husstande. Hertil kommer et noget mindre antal husstande i Avedøre. De fleste bygninger var naturligvis landbrugsbygninger, men der var også sprøjtehus, skoler, smedie og et banevogterhus.

I perioden mellem 1900 og 1925 blev der opført 356 helårshuse spredt rundt om i kommunen og ikke mindre end 1286 lysthuse, der overvejende var placeret ved Kalvebod Strand. Mange af lysthusene, der blev opført i denne periode, opførtes af irregulære byggematerialer som pakkassebrædder o.lign. De var opført af arbejdere fra Københavns overbefolkede brokvarterer, hvor beboerne savnede lys og luft i deres snævre og mørke lejligheder. Havelysthusene forvandlede sig hurtigt og sikkert til helårshuse, og de nye hvidovreborgere ombyggede og forbedrede konstant deres huse. Der har igennem hele det 20. århundrede været tradition for, at enfamiliehusene i Hvidovre ikke havde en fast form, men at husene løbende blev ombygget. Der er i dag mange eksempler på alle former for ombygninger, knopskydninger og tilbygninger på de fleste af Hvidovres parcelhuse.

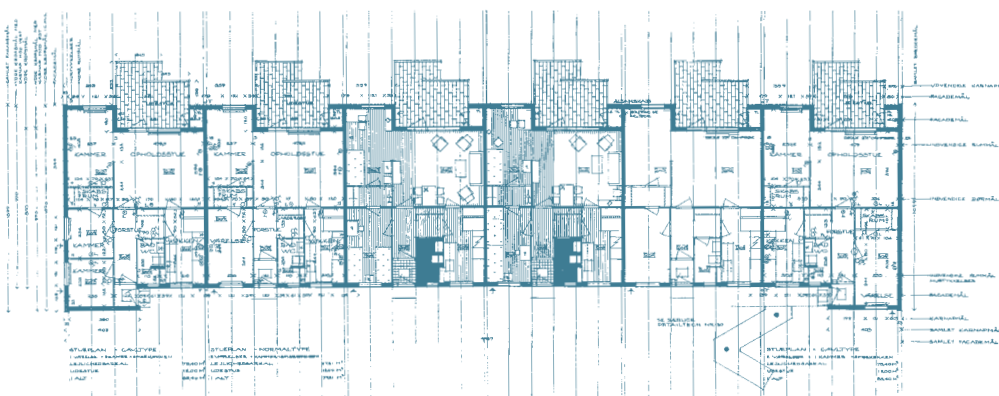
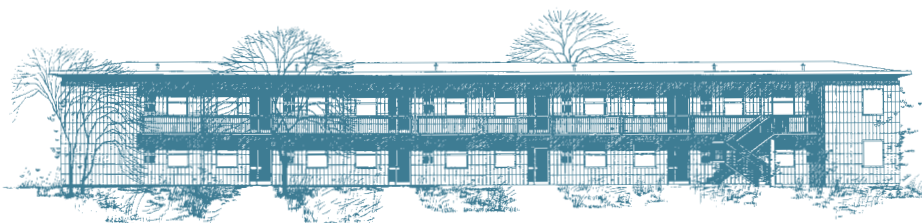
I 1925 kom de første typehuse til Hvidovre som resultat af en arkitektkonkurrence, som indenrigsministeriet havde udskrevet. Det var små træhuse, de såkaldte Phønix huse, som blev opført på begge sider af Brostykkevej. De fleste af husene eksisterer endnu, men er næsten alle stærkt ombyggede.

Blandt de nye bygningstyper var også en række skoler, kirker og institutionsbygninger, som f.eks. Hvidovre Kommuneskole og de store boligforeningers nye etagebebyggelser, der i begyndelsen af 1950'erne blev placeret langs med Hvidovrevej, senere som parkbebyggelser og i 1960'erne og -70'erne i mange tilfælde som tæt-lavt byggeri.

I Hvidovre har man en enestående mulighed for at studere velfærdsstatens skiftende boligpolitiske ideer og udvikling. Blandt de nye boligbebyggelser fra disse år kan nævnes Spurvegården, Rosenhøj, Lejerbo, Bredalsparken, Grenhusene og bebyggelserne på Engstrand Allé og Strandhavevej samt den totalplanlagte by, Avedøre Stationsby.

Sønderkærskolen, oprindelig Hvidovre Kommuneskole, er opført i 1924 med senere udbygninger. Den nyklassicistiske hovedbygning ud mod Hvidovrevej karakteriseres af den udsmykkede fronton af kunstneren Hans Lamberg Petersen.

Strandhavevej-bebyggelsen fra 1954 er tegnet af arkitekt Svend Eske Kristensen. Bebyggelsen er et tidligt eksempel på vellykket brug af præfabrikerede elementer. Opstalt og planer, Eske Kristensens Tegnesteue.

Phønixhusene langs Brostykkevej er eksempler på tidlige typehuse fra begyndelsen af 1920'erne. Husene er oprindelig alle opført i træ. Næsten alle husene er om- eller tilbyggede.

Strandhavevej-bebyggelsen har et let og enkelt udtryk i en god og menneskelig skala, hvor de integrerede udearealer byder på lys og luft til beboerne.

De ældste huse i Hvidovre

De ældste huse i kommunen tilhører landsbytiden, men der er ret få bygninger tilbage fra denne periode. Kirken er den ældste bygning i kommunen. De ældste verdslige bygninger er Rytterskolen samt skolen i Avedøre Landsby. Ud over disse bygninger er de ældste huse i kommunen de gårde, der stadig er tilbage, især gårde og huse i Avedøre Landsby samt en række mindre huse i Hvidovre, overvejende fra midten af 1800-årene.

Kirken

Hvidovre Kirke er oprindeligt en romansk landsbykirke fra 1200-årene. Sideskibet er opført i bindingsværk omkring 1670 og beregnet til at rumme bønderne fra Valby. Kirkens tårn er opført i 1770. Bygningen blev alvorligt medtaget under svenskekrigene 1658-60, hvor taget blev nedrevet, men kirkens mure blev stående. Kirken har for nylig gennemgået en omfattende restaurering, hvor bl.a. kirkens gamle romanske døbefont igen er blevet opstillet i kirken. Hvidovre Kirkegård har et stort antal bevaringsværdige gravminder, og er i øvrigt ved sin beplantning og disposition en af amtets mest interessante.

Rytterskolen

Rytterskolen, som er beliggende umiddelbart syd for kirken, er opført i 1722 som en af landets 240 rytterskoler. Bygningen er fredet og fremtræder i meget velbevaret stand. Det grundmurede hus er tilbygget i begge ender i midten af 1800-årene, hvor de oprindeligt helvalmede gavle blev afløst af rejste murede gavle. På trods af disse ombygninger fremstår bygningen med proportioner og en udformning, der gør den til en særdeles fin og harmonisk bygning. Over indgangsdøren sidder den oprindelige sandstensplade med kongelig inskription (Frederik den IV). Indtil 1902 fungerede bygningen som skole for børn fra Hvidovre og Vigerslev. Billedhuggeren H.P. Petersen-Dan og arkitekten Carl Petersen har tidligere beboet huset. Rytterskolen anvendes i dag til møde- og udstillingsarrangementer.

Rytterskolen i Hvidovre var blandt de fire første af i alt 240 skoler, som Kong Frederik IV lod opføre fra 1722. Skolebygningen fremtræder trods to tilbygninger i 1800-årene meget velbevaret.

Hvidovre Kirke, oprindeligt en romansk kridstenskirke, opført omkring år 1200.

Stevnsbogårds stuehus i Avedøre Landsby er fra 1861. Gården udgør et helstøbt 4-længet anlæg.

Udlænger til gård i Avedøre, Poppelgård, Byvej 90.

Den tidligere skolebygning i Avedøre Landsby fra 1781.

Landsbyens huse

I kommunens eneste bevarede landsby, Avedøre, er det ældst bevarede hus den gamle skole, som er fra 1781, og som ligger i landsbyens sydlige del. Det er et fint bindingsværkshus, som vidner om, hvordan den tidligere bebyggelse i Avedøre har fremtrådt. Landsbyens gamle sprøjtehus fra 1850'erne ligger lige syd for gadekæret. I den vestlige del af landsbyen er der stadig bevaret en række gårde. Mod nord ligger gården Lysholm, herefter den stort anlagte gård Kastanienborg og mod syd Stevnsbogård. Gårdene vidner om landbrugets storhedstid i de sidste årtier af 1800-årene. Landsbyen er planmæssigt inddraget i byzone, mens de tre gårde fortsat ligger i landzone.

Avedørelejren

Kasernen er opført 1911-13 umiddelbart før 1. verdenskrig i rød, blank mur med røde, helvalmede tegltage. Den ældste bygningsmasse er opført i et klassicistisk bygningsudtryk, men med stærke nybarokke træk, specielt indgangspartiet med de buede murflanger, de refendfugede piller og pilastre og ikke mindst en stærk symmetri med portindgangen placeret mellem de to, helvalmede porthuse. Hele kasernens ældre bygningsmasse er rigt varieret i en tung og lidt bastant arkitektur, men med et meget dansk præg, der udtrykker slægtskab med de nationalromantiske strømninger og begejstringen for det røde, blanke murværk.

Dørparti i kasernefløj.

Kastanienborg, opført omkring 1900, med mange detaljer og udsmykning i murværket.

Det selvgroede byggeri

Parcelhuskvartererne i Hvidovre er præget af beboernes store byggelyst. En byggelyst, der på en ejendommelig måde er tradition for i Hvidovre. Næsten alle huse er tilbygget og ombygget, og der foregår til stadighed nye tiltag til ændringer og forandringer af huse og haver.

Parcelhuset er den mest almindelige bygningstype i Hvidovre. Næsten halvdelen af kommunens jord er dækket af parcelhuse eller række- og kædehuse med tilhørende haver. Det meste parcelhusbyggeri blev opført af folk selv – ofte ud fra typetegninger eller ejerens egne streger. Villaerne repræsenterer den anonyme bygningskultur, hvor det sjældent er det enkelte hus, men fællespræget som har betydning. Utallige af Hvidovres huse er påbegyndt som have- eller lysthuse, og sådanne huse danner ofte grundstammen i de enkelte bebyggelser. Mange af disse huse præges af ejerens fantasi og drømme om den ideelle og individuelle bolig. Parcelhuskvartererne får på denne måde deres eget liv og særpræg. De enkelte huse har ikke den store arkitektoniske værdi, men i sammenhængen opstår der et levende miljø præget af de mennesker, der gennem tiderne har beboet husene.

*Strandbovej 97.
Den hævede tagkonstruktion er en utraditionel form for udvidelse.*

Sydkaersvej 104. Et fint og originalt hus fra 1928.

Holmelundsvej 8. Huset er ombygget af flere gange. Hver ny ombygning markeres med eget tag.

Ejstrupvej 15. Huset har undergået gradvise bygningsudvidelser, hvor de forskellige tilbyggede bygningsafsnit er aftrappet i forhold til den oprindelige bygning.

Lerbjergvej 26. Husets mange udvidelser er holdt inden for samme størrelsesorden og udtryk som den oprindelige bygning.

Ejstrupvej 4. Huset har fået ny tagkonstruktion i forbindelse med udnyttelsen af tagetagen. Endvidere er der sket yderligere knopskydninger.

Vojensvej 27. Husets gradvise udbygninger er holdt i samme materialer som den oprindelige bygning, men med et mere forenklet udtryk.

Bedre Byggeskik

En af de mest almindelige bygningstyper er murer- eller bygmesterhuset, som sammen med bungalowen præger mellemkrigstidens byggeri. Bygmesterhuset var stærkt påvirket af "Landsforeningen for Bedre Byggeskik". Denne strømning var en udløber af nationalromantikken og opstod omkring 1915 som et ønske om at definere og fastholde et dansk bygningsudtryk. "Landsforeningen for Bedre Byggeskik" udgav typetegninger, der blev retningsgivende for, hvordan villaer og enfamiliehuse, husmandssteder, gårde og mejerier m.v. kom til at se ud i 1920'erne og -30'erne. På én måde repræsenterer bygningerne fra denne tid et nationalt udtryk; men samtidig spores tydelige nybarokke træk, der ses ved udstrakt brug af symmetri, halvvalmede gavle, stejle tagflader, barokke træk i snedkerdetaljerne og tilbagevenden til vinduer med opsprossede rammer osv.

Byvej 98, opført 1935. Velproportioneret og harmonisk bygning med et roligt facadeudtryk.

I.G. Smiths Allé 39, opført 1932. Bemærk det fint detaljerede indgangsparti.

I.C. Lembrechts Allé 31, opført 1924. Et solidt, velproportioneret hus baseret på håndværksmæssige traditioner.

Funktionalismen

Funktionalismen opstod som en reaktion mod en arkitektur, der var præget af rene stilkopier og unødvendig "pynt", og bevægelsen satte sit tydelige præg på alle kunstretninger. Inden for arkitekturen blev funktionalismen udtrykt i huse og bygningsanlæg, der skulle være "stilløse", og som kun var sammensat af de konstruktive og nødvendige elementer, altså uden dekorationer, der ikke havde en funktion i sammenhængen. Funktionalismen var en arkitekturretning, der havde et stærkt socialt islæt. Inden for boligbyggeriet skulle husene være uden overflødigheder og skulle, gennem industriel masseproduktion af bygningsmaterialer, kunne opføres billigt og dermed beboes af alle samfundsklasser – i et mere klasseløst samfund. De rigtige, kompromisløse og radikale funktionalistiske bygninger udtrykker tillige den nye tids konstruktive muligheder, først og fremmest jernbeton, jernvinduer og andre nye materialer, der kunne masseproduceres industrielt. De enkeltfunktioner, som bygningerne skulle opfylde, blev nøje analyseret, der blev regnet på ganglinier i køkkener, lysintensitet i stuerne osv. I den nye tid, efter den første verdenskrig, skulle bolig- og livsformerne svare til den nye verden, der, med den tekniske formåen, åbnede sig forude. Naturligvis blev den stilløse funktionalisme også en stil i sig selv, og begrebet "funkis" blev en betegnelse for bygninger, der i grunden var bygget mere traditionelt, men udstyret med de rigtige funktionalistiske "stilstræk": en lidt kasseformet bygningskrop, glatte, pudsede ydervægge, flade tage, sammenhængende vinduespartier i hjørnerne, asymmetri osv., som det ses på mange af de bungalowtyper, der præger mellemkrigstidens husbyggeri.

Krogstens Allé 27, opført 1937. En velorganiseret konstellation af geometriske former, som udtrykker et opgør med de hidtidige bygningstraditioner. Huset er opført i blank mur med vandrette gennemgående bånd i facaden.

Kløvborgvej 1, opført 1930. Vederlagsgesimsene i gavlene er typiske for disse traditionelle huse. Kendetegnene for bygningerne er også de mange, fint bearbejdede håndværksmæssige detaljer.

N. Bonavents Allé 2, opført 1933. Et traditionelt funkis parcelhus med originale jernvinduer.

Elme Allé 10, opført 1934. En stor og velkomponeret bungalow med mange detaljer. Bemærk det fine originale indgangsparti.

Schradersvej 22, opført 1938. De klassiske hjørnevinduer vidner om ny byggeteknisk formåen. Ligeledes er den flade taghældning og det store tagudhæng typisk for bungalowen.

Efterkrigstidens arkitektur

Den tyske besættelse af Danmark i 1940-45 medførte materiale-mangel og afskæring af impulser udefra. Dette prægede årtiets byggeri, der på en måde blev mere indadskuede og præget af nationale og kulturelle traditioner og en trang til at gå tilbage til ældre dansk bygningskultur. Selv med den begrænsning, som det traditionsprægede byggeri satte i dette årti, efterlod det dog værdifulde spor. Den mådeholdne skala i bygningslegemerne og den venlige varme i miljøet var væsentlige træk i denne periodes byggeri, som flere steder præger bebyggelsen i de store parcelhuskvarterer i Hvidovre.

I efterkrigstidens byggeri afløstes funktionalismen af et strengt traditionelt byggeri i en nøjsom, prunkløs stil. De fleste huse var i én etage med 45 graders tegltag og havde røde tegl på både tag og facader. Dette gav det typiske enfamiliehus i efterkrigstiden et fælles præg af stram enkelthed tilsat lidt dansk hygge i form af hvide elementer som f.eks. vindues-skodder, synlige spærrender, sternbrætter mv. Der er stort set kun to forskellige bygningstyper i det traditionelle parcelhusbyggeri i efterkrigstiden, nemlig huse i en-etage, som viderefører traditionerne i "murer-mesterhuset" og et-planshuset med lavt sadeltag, der blev en slags prototype for de senere typehuse. Huse med forskudte etager eller huse med flade tage, var ikke almindelige, men var dog udtryk for nye tendenser, der videreførte funktionalismens ideer i konstruktion og rumforløb.

Bredalsparken opført i perioden 1949-60. Et godt eksempel på efterkrigstidens sociale boligbyggeri. Bygningerne er placeret i en fælles park med lys og luft til alle lejligheder.

Opstalt af en af Bredalsparkens bygninger. Tegning: Eske Kristensens Tegnestue.

Sønderkær 21A, opført 1951. Et fint og uspoleret eksempel på efterkrigstidens prunkløse og traditionelle huse. Huset har bevaret sin oprindelige garage, have-låge og gelænder.

Risbjergvej 30, opført 1966. Et fint eksempel på et parcelhus, opført i et plan og med den for typehuset så traditionelle flade taghældning.

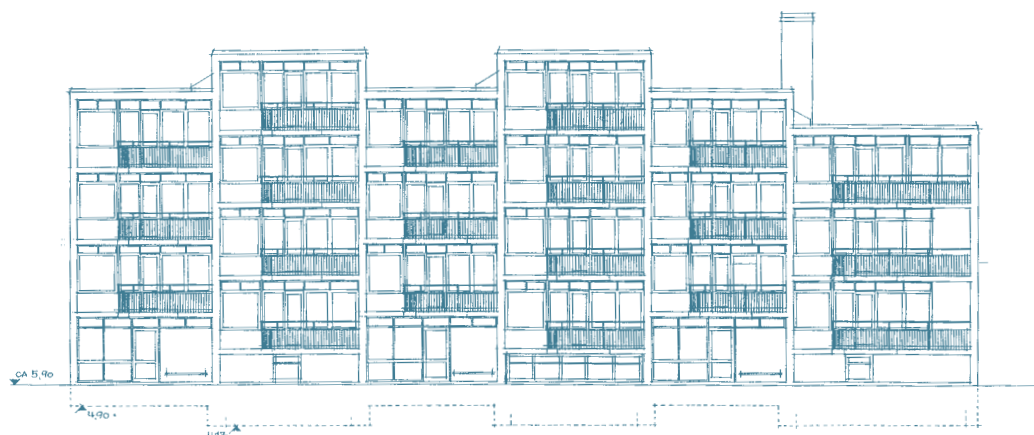
Sønderkær 21, opført 1945. En fin villa, hvis udtryk tager udgangspunkt i 1920'ernes og 1930'ernes arkitektoniske idealer og traditionelle håndværksmæssige kunnen.

Det almennyttige boligbyggeri

Ved dannelsen af de almennyttige boligselskaber/foreninger, fik man i højere grad mulighed for at gennemføre bygningen af større boligområder med betydningsfulde sociale elementer som børneinstitutioner, samlingslokaler, vaskerier og butikcentre m.m. Boligforeningerne/-selskaberne kunne arbejde målbevidst på udvikling af forskellige boligtyper, nyttiggøre praktiske erfaringer samt arbejde med en rationalisering af boligbyggeriet. Boligforeningerne blev i høj grad eksponeret for den sociale ansvarsbevidsthed i boligspørgsmålet og opnåede i disse år at få opført en lang række boligbebyggelser, der forløser tidens sociologiske og arkitektoniske ideer. Boligbebyggelserne Spurvegården og Bredalsparken er gode eksempler på byggerier, der har opfanget disse tendenser og virkeliggjort dem på en smuk og menneskelig måde.

I den traditionelle bybygning var indgangen til boliger og butikker fra gaden, mens baggårdene var et sekundært bortgemt område. Bygningerne fik derfor et helt tilfældigt forhold til sol og skygge, alt efter hvilken retning gaden har. Den friere disposition af husblokkene betød, at bygningerne kunne placeres således, at der blev skabt lys og luft til alle lejligheder, der også i mange tilfælde var udstyret med altan. Det var beboernes fysiske sundhed, der kom i første række.

Svendebjerghus eller "Hollywood" på hjørnet af Svendebjergvej og Hvidovrevej er mere eksperimenterende i sin arkitektur end Bredalsparken – både i form og indhold. I sit ydre er huset bemærkelsesværdigt med sit kubistiske, funktionalistiske udtryk. Bygningen var oprindelig okkergul, med dodenkop-røde altaner. I dag fremtræder bygningen hvid med blå altaner. Bygningen er opført i 1950 af arkitekterne Mogens Jacobsen og Alex Poulsen. Bygningen er hædret med Bissens Legat i 1951.

Opstalt af Svendebjerghus. Tegning: arkitekterne Mogens Jacobsen og Alex Poulsen.

Spurvegården, opført 1952. Et eksempel på traditionelt socialt boligbyggeri med fine arkitektonisk bearbejdede detaljer. Bygningerne er i modsætning til Bredalsparken orienteret mod vejen.

Præstemosen 17, opført 1951. Rækkehusbebyggelse, hvor hver boligenhed har egen have. Desuden er der i bebyggelsen integreret fælles parkerings- og haveanlæg.

Lave forretningspavilloner i Beringparken. Tegning: Kay Fiskers Tegnestue.

Svendebjerghus, Svendebjergvej 1A, opført 1950. Genoptager funktionalismens idéer og tanker, men i en ny eksperimenterende og udtryksfuld form.

